

PASAKOJAMA APIE KITUS ŠVENTUOSIUS PRŪSŲ MEDŽIUS

§1. Senprūsiai ne šiaip sau ištisai kiekvieną ąžuolą ar medį laikė šventenybe, o paprastai *rombhotą*, tai yra tą, kuris taip stulbinamai suaugęs ir pranoksta visus kitus dydžiu ir pločiu. Juo labiau, jeigu ant jo auga amalai. Šitokius ąžuolus nadruviai ir skalviai slapta tebegarbina ir dabar. Senieji prūsai šventais laikė šitokius ir kitų rūšių medžius.

§2. Hennenbergeris rašo apie didelę liepą Skalvoje, Šakūnų kaime, kuri, be abejo, taip pat laikyta šventa, nes buvo labai aukšta, stora ir, be to, dar buvo *rombhota*, ir prie jos buvo aukojama jos dievams (nors slapta ir naktimis).

§3. Nybudžių parapijos miško kvartale tokia buvo ir su dviem viršuje suaugusiomis šakomis eglė, kuri dar stovėjo 1664 m. ir kurios atvaizdas čia matyti, o tais metais į ją trenkė žaibas ir ją sužalojo, jos kelmas sudegė 1673 m. per didįjį miško gaisrą. Prie šitos eglės traukė senas ir jaunas, ir ne tik iš Nadruvos ir Skalvos, bet net iš Žemaitijos ir Lietuvos, ir jie ten aukojo skaras, kelniaraiščius, kai kurie drabužius ir pinigus; mat jie buvo įsitikinę, kad jeigu kas nors, būdamas paralyžiuotas arba turėdamas kokį nors lūžį, pralįsias tarp tų dviejų šakų, tai nuo to pasveiksias, ir dar galima rasti daug žmonių, kurie, jų nuomone, esą patyrę šio medžio gydomąją galią ir kurie nesidrovi šlovinti šventosios eglės, šita eglė irgi buvo vadinama *rumbùta* egle ir, eidami prie jos, žmonės sakydavo: *Eikim Rombhova*, o tardami greitai: *Eikim / Rommowa*. Šitokių eglių, be abejo, buvo daugiau, nes, be jų, dar randama daug vietovių, kurios prūsų kalba vadinamos šventomis: pavyzdžiui, *Szwente [?Loe]zuno* ir t. t., *Szwenta mieste* ir t. t.

§4. Be to, senovės prūsai šventais laikė dar ir kitus medžius, ypač šėivamedį, po kuriuo neva gyveno keisti žemės dievai, jų vadinami *bezdukkai*, o kai kas iš to pasidaro žodį *barzdukkai*. Tikra tai, kad įvairūs nadruviai vis dar vengia ir prisibijo šėivamedžio, nes *bezdukkai*, gyvenantys po juo, neva kenkia žmonėms. Aš įsitikinęs, kad čia velnias krečia išdaigas naiviems žmonėms, tačiau jis čia pasinaudoja ir gamta – juk iš patirties žinoma, kad po šėivamedžiu nesveika ilgai užsibūti arba miegoti, ypač pavasarį ir jam žydint. Klaipėdos mieste buvo moterėlė, mėgusi retkarčiais vidudienį numigti po šėivamedžiu, ji galų gale nuo to prarado sąmonę ir ją gydyti ėmėsi amžinatilsį ponas [K]yperus, medicinos daktaras, ir su Dievo pagalba ją išgydė, palaikęs ją keletą dienų ir naktų paguldytą ąžuolo pavėsyje. Gali būti, kad stiprus kvapas užslopina vidinius pojūčius ir per tai jie nebegali tinkamai funkcionuoti, taigi šėtonas žmonių silpnybę išnaudoja apgavystei ir sužadina visokias kvailas fantazijas, gal sustiprina ir pramanus apie žemės dievukus ar veikia šėivamedžio gyventojus, ką ir reiškia žodis *bezdukkai*, nes prūsiškai taip pat Nadruvoje ir Skalvoje, žodis *bezdas* reiškia šėivamedį. Taigi *bezdukkai* yra „prie šėivamedžio gyvenantys ar prie jo esantys, juo besinaudojantys“ ir t. t.

§5. Manau, kad jiems buvo šventi visų veislių medžiai, jeigu jų dvišakojęsis kamienas paskui vėl suaugęs. Kaip rodo piešinys, Ragainės apskrities lauke // buvo toks ąžuolas, kuris irgi buvo laikomas šventu; į jį lipo turintieji lūžį ir lindo per skylę dvišakumoje, tikėdami, kad tai jiems padės. Mano

tuometiniame sode Nybudžiuose buvo tokia *rombotha krauszis*, t. y. šitaip suaugusi kriaušė, prie kurios kartą radau seną vyrą, klūpantį po tuo medžiu ant kelių ir kažką murmantį sau į barzdą, o kadangi iš pradžių jo nepastebėjau ir nesielgiau pakankamai tyliai ir atsargiai, tai jis pasijuto sutrukdytas ir rengėsi eiti šalin. Bet iš smalsumo aš jį sulaikiau, norėdamas sužinoti, dėl kokių ketinimų jis užtruko prie šito medžio. Aš klausinėjau daug ko, tačiau jis tepasakė savo vardą (man nežinomą) ir tvirtino esąs iš Žemaitijos; pastebėjau, kad jis bijo man atskleisti savo reikalus; aš prie jo pasiunčiau vieną iš savo potabelių (taip vadinasi valstiečiai, kurių keturis Jo Šviesybė Brandenburgo Kurfiurstas yra neatlyginamai paskyręs mano ir bažnyčios reikmėms) nurodęs atsargiai jį išklausinėti, bet vis tiek iš to neišėjo nieko gero. Pagaliau po daugybės išsisukinėjimų vienas iš mano potabelių išpešė, kad šitas vyras esąs čia pasiūstas vienos vaidulutės iš Žemaitijos. Jis turįs savo sūnaus vaikui, kuriam pavojingai lūžę kaulai ir kuris sutrauktas paralyžiaus, surasti tokį suaugėlį medį ir tą sūnaus vaiką per jį perkšti; vaidulutė galėjo išgydyti tokią ligą [naudodamasi] dievų galia, suteikta tokiam medžiui. Aš neparodžiau tam vyrui savo nuostabos, o paklausiau šitą žemaitį, kodėl jis po medžiu klūpojęs ir meldęsis; jis atsakė: jis kreipėsis į savo Dievą ir maldavęs pagalbos savo sūnaus vaikui. Aš jam aiškinau: kad jis čia kreipėsis į Dievą pagalbos, tai teisinga, bet kad jis ejęs pas vaidulutę ir tikėjęsis tokios nepadorios pagalbos, tai jis čia pasielgęs kaip nekrikščionis, ir aš jam priekaištavau dėl neatsakingo poelgio. Senas žemaitis ėmė virpėti ir drebėti, manydamas, kad jį surištą pristatysiu į valsčių kaip burtininką, sukosi kaip vijurkas ir prašė pasigailėti, pridurdamas, kad dabar prapulsias arba dėl valdžios nuosprendžio, arba dėl vaidelutės pykčio, o sūnaus vaikui būsią dar blogiau. Aš jam aiškinau nesiekias jį pasaulietiskai nubausti, jis turįs tik prašyti Dievą atleisti jo nuodėmę ir visas viltis dėti vien į Dievą, tada jo anūkui jis tikrai padėsias. Jeigu tik jis išpažįstas savo nuodėmę, tai jis galįs tikrai manimi patikėti, jog aš jam ne tik linkįs geriausios kloties, bet ir ketinąs pasirūpinti, kad jis būtų tikrai pristatytas ten, kur norįs. Tada maloniai ir atsargiai su juo kalbėdamasis, pagaliau iš senojo žemaičio sužinojau, jog kai kurie žemaičiai dar įsitikinę, kad šitaip išaugę medžiai ne veltui sukurti taip nuostabiai ir todėl, jų manymu, teisėtai laikomi šventais; iš patirties neva žinoma, kad tie žmonės, kurie tokį medį *maldininkų* ir *vaidulių* nurodymu (taip jis vadino burtininkus kalbėdamas vokiškai, o šiaip jau *maldininks* reiškia *Beiher*, o *weidullis* – *išminčius*, taigi ginčininkas, kuris, jo nuomone, grumiasi su Dievu maldoje) deramai garbino, nebuvo palikti be pagalbos. Kiek pastebėjau, senasis žemaitis širdyje pritarė šitai nuomonei, nors (gal iš baimės) mano akivaizdoje dabar peikė šitokį kitų žemaičių tikėjimą. Galų gale jis prisipažino, kad pažįstas maldininką, kuris, jeigu galėtų čia prie medžio saugiai apsigyventi, ne tik atsikeltų čia su visa savo šeima, // bet ir man neva būtų didelė laimė ir t. t., tuo labiau, jeigu jis medį galėtų *iszwentint* – jis pavartojo šitą žodį. Paklausiau, ką ir kaipgi žmonės darą, šventindami tokį medį. Vyras man pripasakojo visokių keistenybių, kurias maloniajam skaitytojui ketinu pateikti kitoje vietoje. O kad nei šitas vyras, nei kas nors kitas neturėtų progos per šitą medį susigundyti stambeldyste, jo akivaizdoje sukviečiau savo žmones ir įsčiau nukirsti tą svarbiausiąją šaką, į kurią labiausiai taikėsi tas žemaitis ir dėl kurios tas medis galėtų būti laikomas šventu; žemaitis dėl to labai apgailestavo. Tačiau atsitiko keisti dalykai. 1. Kertant šaką ir visiems stovint aplink medį, sodininkas, ją kertantis, gerai nepasisaugojo, kad laiku atšoktų nuo krentančios šakos, ir šita sunki šaka nukrito jam ant kojų, dėl ko jis 4 savaites sirgo ir netiko jokiam darbui, o tai juk atsitiko karščiausiu sėjos metu. 2. Dėl to aplink stovintys tiek susijaudino, kad visi nuėjo šalin, aš irgi pasitraukiau nuo medžio norėdamas padėti nukentėjusiajam, o rytą iš tos šakos nieko nebebuvo likę. Liepiau uoliai ieškoti ne tik savo kaime, bet ir pats važinėjau į įvairius kaimus, kur, spėjau, ji galėjo būti nugabenta, bet nė iš vieno nieko dorai nesužinojau, nors tai šen, tai ten siūliau ir pinigų. Žemaitis irgi buvo dingęs ir aš spėjau, kad tą šaką buvo paėmęs būtent jis. Po to nebeatsirado nė vieno žmogaus, besiteiraujančio apie tą medį arba atsidūrusio prie jo – išskyrus

keletą vaikų, smaguriaujančių kriaušėmis.

§6. Paprastai senieji prūsai savo dievams pašvęsdavo ištisus alkus ir girias; tai paliudija Erasmus Stella, Jodocas Wilich[ijus], Motiejus Miechovita. Štai mūsų senelių laikais Pabėtų krašte buvo didelė giria, o medžio nukirtimas toje girioje tenykščiams žmonėms kėlė didžiausią pasišlykštėjimą. Arba štai prie Prūsijos sienos su Žemaitija yra giraitė, vadinama šventąja, kurioje greta gyvenantys nieko nekerta nuogaustaudami, kad dievai, esantys toje giraitėje, jiems pridarys daug žalos.

Vertė Jonas Kilius ir Mintautas Čiurinskas

Matas Pretorijus, *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla*, t. 3, parengė Ingė Lukšaitė, Vilnius: LII leidykla, 2006, p. 109, 113, 115, 117, 212, 123.